

lissimo modo Sedi Apostolice reservata. U našem slučaju to nije. Ako penitent opazi, da ispovjednik ne zna za taj rezervat, a on znade, treba da u svakom slučaju upozori ispovjednika. U urgentnom slučaju, da mu naloži ono, što crkveno pravo traži u spomenutom can. 2254. § 1. i 3. U redovnim prilikama mora upozoriti, jer bi inače u onom slučaju, da ne zna, bio tek indirektno odriješen od censure, a kad znade, nije dovoljno disponiran za odriješenje, jer nije odstupio od svoje kontumacije, radi koje je censura i udarena i koja treba da bude direktno dignuta, kad se za nju znade.

Ispovjednik treba da postupa s penitentima vrlo blago i oćinski. Sama Instrukcija S. Cong. Sancti Officii nuka ga na to, jer određuje sama tolike slućaje, u kojima prestaje biskupska rezervacija ipso iure: za bolesnike, koji ne mogu iz kuće da izadu; za zarućnike, koji će ovaj čas da sklope brak; kadgod misli razboriti ispovjednik, da se ne može tražiti ovlast za odrješenje ili poradi teške neprilike penitentove ili poradi bojazni da se ne povrijedi ispovjedna tajna; kad u nekom određenom slučaju zakoniti superior zakrati da daje ovlast; cijelo vrijeme uskršnje ispovjedi imadu ovlast i župnici i njihovi pomoćnici u ispovjedanju; za vrijeme misija imadu pojedini misionari; napokon mogu penitenti odnijeti svoje rezervate u dijecezu, gdje nijesu rezervirani, pa će dobiti absoluciju ondje. Tako dakle Instrukcija.

Danas, kad su tolike polakšice u rezervatima dane, a nehaj za spasenje vlastitih duša tako velik, razboriti će se ispovjednik poslužiti olakojućim okolnosti i sredstvima, te će znati i sebi i penitentima olakšati teret, a da kod toga lakoumno ne potcijenjuje niti odredbe svete Crkve niti spasenje svoje i svojih penitenata. To je i smisao Instrukcije od 13. lipnja 1916.

Dr. P. Lonćar.

3. Liturģijski pokret.

Liturģija je danas kod većine kršćana još najviše uspomena, a ne živ osjećaj. Lijepo je i zaslužno moliti pod sv. misom krunicu, križni put, razmišljati o mucu Isusovoj, ili pjevati pobožne pjesme. Ali to je sve, kako se danas vrši, često puta više ili manje odijeljeno od same sv. mise, tog »vrukta svake svetosti«.¹ Kršćani danas često prisustvuju sv. misi, a da je ne prate i ne razumiju. Oni obavljaju svoju privatnu pobožnost, koja ne stoji često ni u kakvoj vezi s presvetom žrtvom. A često se i »pobožno dosaduju«. Ne poričemo lične zasluge ovakvoj privatnoj molitvi kod sv. mise, pa ni ovakvoj »pobožnoj dosadi«. Mnogi u današnjim prilikama i ne mogu drukćije da mole. Pogotovu pak ne tražimo liturģijsku formulaciju svih molitava, kao da bi »privatna« molitva, odijeljena od liturģije, bila manje vrijedna ili, što više, loša. Čitav privatni život kršćanina

¹ Secreta in Missa S. Ignatii Loyolae 31. Julii.

treba da bude prožet molitvom. Kršćanin treba da moli ne samo onda, kada je prisutan kod liturgijskih obreda, nego i inače. I stoga je potreban i dobar i neliturgijski oblik molitve, umni i usmeni, naročito izvan liturgijskih čina. No »onaj, koji se kod sv. mise odijeli od svećenika, pa svršava kakvu privatnu pobožnost, ili duhovno čitanje, ne shvaća pravo kršćansko bogoslužje. Prava bi pobožnost za sve vjernike, koje pribivaju sv. misi, imala biti sama sv. misa.«² To znači i velika riječ euharistijskoga pape Pija X.: »Nemojte moliti kod sv. mise drugo što, već molite samu sv. misu!« Što Pijo X. izričito veli za sv. misu, to vrijedi i za ostale liturgijske funkcije. Prava bi pobožnost kod svih liturgijskih čina trebao biti, kolikogod je to moguće, sam liturgijski čin. Liturgija je javno bogoslužje, obavljano u ime čitave kršćanske zajednice. Kod liturgijskih bi čina trebali vjernici da se — čuvajući svoju individualnost — osjećaju kao udovi jednoga tijela, Crkve katoličke, kojoj je glava Isukrst. To se može postići samo tako, da vjernici razumiju i prate sve ono, što se zbiva kod žrtvenika i da svoju pobožnost upravljaju pravcem samog liturgijskog čina. To vrijedi isto tako za sv. misu, kao i za sv. pričest i ostale sakramente i sakramentale.

Iz svega bi ovoga mogao tko god zaključiti, da je prema tomu potreban živi narodni jezik u liturgiji. To bi bio pre nagli i krivi zaključak. Po crkvenim naime propisima³ i iz praktičnih razloga mora svećenik da najveći dio sv. mise i liturgijskih molitava moli tiho ili poluglasno, a samo su rijetke molitve, koje se posve glasno mole ili pjevaju. I stoga živi narodni jezik u misnoj liturgiji ne bi u praksi doveo do onoga cilja, za kojim se ide, da se naime kršćanski puk približi liturgiji. Treba dakle da se pode drugim putem. Umjesto molitvenika, u kojima se sva pobožnost udaljuje od oltara i stavlja u ukočene sheme, treba kršćanskom puku dati u ruke lijepo prevedene i protumačene liturgijske molitve. U novije je doba tako reći započeo ovaj liturgijski pokret Dom Prosper Guéranger svojim prekrasnim prijevodom i tumačem sv. mise i crkvene godine.⁴ Od tada se opaža osobito u redu sv. Benedikta sve jače nastojanje približiti liturgiju vjernom kršćanskom puku tisnuvši mu u ruku liturgijske molitve, lijepo prevedene i protumačene. Što je Francuzima dao Guéranger, to je pružio Nijemcima, na svoj način, F. X. Reck u svom poznatom djelu: *Das Missale als Betrachtungsbuch*. Ali i Guéranger i Reck vade tek pojedinosti iz liturgije. Oni razmatraju liturgijske čine i molitve i liturgijska vremena i vade iz njih zlatna zrnca, no uza svu dubinu i duhovitost ne pružaju nultarnje liturgijske jezgre u njenoj cjelini. Oni toga, kao prv pioniri modernoga liturgijskoga pokreta, i nijesu mogli dati. Trebalo

² P. Fern. Cabrol, O. S. B. *Die Liturgie der Kirche*, 1906. 561.

³ Conc. Trid. Can. 9. de sacrif. Missae, Denz. 956.

⁴ Dom Guéranger: *L'Année liturgique*.

je najprije da se uz dubinu liturgijskog duha uopće razumiju i liturgijske pojedinosti, u njihovu prvom postanku i kasnijem razvitku. Tada je trebalo otkriti vez, koji objektivno veže sve pojedine dijelove liturgijskih molitava, čina i vremena u jednu skladnu cjelinu, a ne da sami umjetno, ako i duhovito, vežemo liturgijske obrasce u jednu cjelinu gradeći mostove od jedne pojedinosti do druge. Valjalo je otkriti i upoznati prvotnu liturgiju i njezin kasniji razvitak do danas, da se uzmogne današnja liturgija razumjeti i u svojoj cjelini i u pojedinostima. Ne smijemo na pr. istrgnuti iz misnoga obrasca poslanicu ili evanđelje, već ga moramo promatrati u vezi s ostalim dijelovima originalnog misnog obrasca, pa ćemo ga tek tada liturgijski razumjeti i shvatiti, zašto je upravo danas ova poslanica, evanđelje, ili pristup. Tada ne ćemo na pr. na prvu nedjelju u adventu grmjeti s propovjedaonice o strahotama zadnjega suda, već ćemo promatrati Suca, koji je svojim vjernima i kao sudac u onaj zadnji veliki dan Spasitelj: *levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra... Scitote, quoniam appropinquavit regnum Dei!*⁵ Tada se ne ćemo čuditi, što svećenik ne samo na dan smrti, nego i na dan ukopa moli u pristupnoj molitvi: »Deus, ... te supplices exoramus pro anima famuli tui, quam hodie de hoc saeculo migrare iussisti ut non tradas eam in manus inimici, neque obliviscaris in finem, sed iubeas eam a sanctis angelis suscipi et ad patriam paradisi perducere...« U prvo je kršćansko doba bio redovito dan ukopa ujedno i dan smrti, jer su se mrtvacu pokapali isti dan, kad bi umrli. Zato i danas još imademo istu misu: *In die obitus seu depositionis defuncti*. Kad to znamo, razumjet ćemo i pogrebne molitve, i *Libera*, i prinosnu antifonu u misi za pokojne. Jednom riječi: trebalo je opsežnog liturgijskog i povjesnog proučavanja, da se uzmognu liturgijski čini ispravno shvatiti, a liturgijske molitve i odsječci sv. Pisma, koji su umetnuti u liturgiju, tumačiti ne samo duhovito i skripturistički, nego i liturgijski. Od Guérangerovih je vremena taj studij silno napredovao. Da spomenem samo enciklopedička djela: *Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie*, publié sous la direction de Dom F. Cabrol, avec le concours de nombreux collaborateurs; *Thalhofer-Eisenhofer, Handbuch der katholischen Liturgik*, i opsežne radove Baudota,⁶ Bäumera,⁷ Beissela,⁸ Ca-

⁵ Isp. Dr. D. K. Bogoslužje u Dašašću, K. L. 1920. 365.

⁶ Dom J. Baudot: *L'Antiphonaire — Hymnes latines et hymnaires — Les Lectionnaires — Le Missel romain — Le Pontifical*.

⁷ S. Bäumer O. S. B.: *Geschichte der Breviers*.

⁸ S. Beissel, S. J. *Geschichte der Evangelienbücher in der ersten Hälfte des Mittelalters. — Entstehung der Perikopen des Römischen Messbuches*.

brola,⁹ Franza,¹⁰ Gihra,¹¹ Kellnera,¹² Princa Maxa,¹³ Schustera,¹⁴ Od starijih su osobito važna djela: *Benedictus XIV.: De sacrosancto Missae sacrificio, De festis D. N. J. Chr. et B. M. V.; Martène E., De antiquis Ecclesiae ritibus; Muratori L. A. Liturgia Romana vetus.* Tek na osnovu ovog opsežnog studija moglo se postići ispravno razumijevanje liturgijskih funkcija. No to razumijevanje nije smjelo ostati svojina samo nekolicine učenjaka. I kršćanski je puk trebao da se okoristi rezultatima ovog naučnog rada. Tu imademo sad veoma obilnu liturgijsku književnost, koja lijepim i laganim stilom uvodi katoličku inteligenciju, omladinu, pa i široke mase vjernika u crkveni liturgijski život.

U tu svrhu služe ponajprije dobri prijevodi Rimskoga Misala i Brevijara. Kod Nijemaca su osobito proširena različita izdanja Rimskoga Misala, kako ih je priredio P. Anselm Schott, beuronski Benediktovac. U francuskom jeziku imademo također mnogo različitih izdanja, a najljepše je priredio Dom Gaspar Lefebure: *Missel quotidien et Vespéral, Zevenkerhen 1920.* Uz krasne ilustracije i opširni tumač odlikuje se ovaj Misal osobito time, što su koralne melodije himana i t. d. prenesene u moderne note, da ih svatko može lako pjevati. Talijani su izdali Misal u sveščićima pod natpisom: *La preghiera del Cristiano. Pubblicazione mensile per la diffusione della coltura Liturgica fra il popolo. Vicenza 1913.* I kod nas je Hrvata započeo liturgijski pokret time, da je u hrvatskom prijevodu izašao izvadak iz Rimskoga Misala.

Tako postaje Misal molitvenikom katoličkog izobraženog svijeta. A da se nove generacije katoličke omladine na lagani način priuče na Misal i da ga zavole, započelo se sa zajedničkim moljenjem sv. Mise. *Ordinarium Missae* mole naizmjenice svi zajedno, a *Proprium* čita glasno iz Misala počimalac, ili sam svećenik kod žrtvenika. Od mnogih takvih priručnika spominjem knjižicu: dr. Romano Guardini, *Messandacht, Düsseldorf 1920.*, kao i: Dr. D. K., *Sveta Misa, Zagreb 1922.* Prema dekretu S. R. C. od 22. VIII. 1922. imade biskup da odluči, hoće li svi vjernici kod sv. mise istodobno i glasno umjesto ministranta odgovarati svećeniku (u liturgijskom jeziku). Isti dekret zabranjuje, da vjernici čitaju uzdignutim glasom i same riječi pretvorbe i Čin mise (od *Te igitur* do *Pater*

⁹ Dom F. Cabrol: *Le livre de la Priere antique — Les Origines liturgique.*

¹⁰ A. Franz: *Die kirchlichen Benediktionen im Mittelalter — Die Messe im deutschen Mittelalter.*

¹¹ Gihra: *Das hl. Messopfer.*

¹² Dr. Kellner: *Heortologie.*

¹³ Max, Prinz von Sachsen; *Praelectiones de liturgiis orientalibus.*

¹⁴ Ildefonso Schuster O. S. B.: *Liber Sacramentorum; note storiche e liturgiche sul Messale Romano. Vol. I.—IV.*

noster). Zajedničko moljenje sv. mise u narodnom jeziku, tako udešeno, da ne smeta svećenika na oltaru, nije time zabranjeno, pa ga mnogi uzgojitelji s uspjehom preporučuju mladeži. Samo treba paziti, da to ne bude prečesto — jer onda liturgijske formule postaju suhim slovom, i da ovo zajedničko moljenje ne bude samo sebi svrhom, nego da uvada omladinu u razumijevanje Misala, s kojim će se kasnije sami moći služiti. Francuzi su izdali za mladež vrlo ukusni *La premier Missel*, Paris 1919. Ovo je izdanje bilo uzorom Milanu Paveliću, kad je priređivao misnu pobožnost u novoj redakciji dječjeg molitvenika »Isus prijatelj malenih«. Ovo je novo izdanje potpuno izgrađeno na liturgijskoj osnovici i dječjim jezikom upoznaje dječicu s divnim blagom katoličke liturgije.

Benediktovska opatija Maria Laach izdaje lijepe prijevode sakramentalnih obreda s kratkim tumačenjem. Dosad su izašli ovi svešćići: *Die hl. Taufe*, *Die Ehe*, *Versehebüchlein*, *Das Begräbniss*.

Uz liturgijske spomenike potrebno je i liturgijsko duhovno čitanje. Spominjem samo najbolju i najnoviju literaturu, određenu i za svjetovnjake: *Chautard*, *L'âme de tout Apostolat*,⁹ 1920., *La vie liturgique*, 195—246; *Guéranger*, *L'Année liturgique* (još uvijek klasično!); *Sicard*, *L'âme de la liturgie*; *Vandeur*, *La sainte Messe entendue pour communier souvent et même tous les jours*; *Fischer L.*, *Lebensquellen vom Heiligtum*, Herder 1920.; *Müller A.*, *Das katholische Kirchenjahr*, Herder 1911.; *Ecclesia Orans* (Dr. Romano Guardini, *Vom Geist der Liturgie*; Dr. Odo Casel, *Das Gedächtniss des Herrn in der altchristlichen Liturgie*; Dr. Albert Hammenstedt, *Die Liturgie als Erlebnis*; *Athanasius Miller*, *Die Psalmen*; *Joseph Kramp*, *Messliturgie und Gottesreich*; Dr. Odo Casel, *Die Liturgie als Mysterienfeier*); *Gühr*, *Das hl. Messopfer*; *E. M. Vismaria*, *La liturgia christiana e la partecipazione del popolo*, Vicenza 1919.; *Em. Caronti*, *La picta liturgica*, Torino 1920.

Liturgijski pokret nije kakva nova organizacija, nego velika jedna ideja, koja prodiere u sve šire mase katoličkih vjernika, a naročito u katoličke organizacije.¹⁵ Sve više imade duša, koje tako

¹⁵ »Vitešku smo dvoranu, dozvolom biskupovom, uredili kao kapelu. Oltar je obični stol, a na njemu križ i četiri svijeće. Svećenik, koji služi sv. misu, okrenut je prema puku, a okružuju ga ostali svećenici. Mi ispunjavamo golemu dvoranu u dva silna reda. Svi stojimo za vrijeme sv. mise. Kod pretvorbe smo klečali, klečali smo do Oče naš, klečali smo kod zajedničkog Confiteor prije sv. pričesti, i kod tihe zahvale. Svaki je dan bilo drukčije: njemačke misne pjesme, *Feldgottesdienst*, koral, missa recitata. Pristupne smo molitve molili zajedno sa svećenikom. Tada se čita poslanica i evanđelje, a slijedi Vjerujem i Prikazanje. Svećenik stoji pred žrtvenikom s velikim kâležem u ruci. A u dugim redovima stupaju s desna i s lijeva mlade duše sa žrtvenim kruhom, s hostijom u ruci. I oni stavljaju hostiju u kalež i vraćaju se na svoja mjesta. Tu je molio čitav

živu s crkvenom godinom, da gotovo fizički osjećaju promjene svetih crkvenih vremena. U njima vrhunaravni život upija u se zemaljski, a astronomski se koledar gubi u crkvenome. Crkvena godina i liturgijske funkcije, kojima obavlja Crkva ljudski život od kolijevke do groba, bila je prije, i trebala bi da bude opet radost vjernome puku, svijetlo učenima i knjiga poniznih. Slijed mističkih vremena crkvene godine osigurava svakomu kršćaninu, koji živi s crkvenom godinom, sredstva za onaj vrhunaravni život, bez kojega je svaki drugi život samo prikrivena smrt.

Dr. Dragutin Kniewald.

čovjek, umom, srcem, voljom i tijelom. A svećenik moli onda nad ovim žrtvenim darovima, i mi s njim: *Suscipe sancte Pater omnipotens.* — I opet polazi ova povorka k oltaru, da primi sv. tajne. Mi smo svi osjećali našu zajednicu s Kristom.« *Der neue Anfang, IV. deutscher Quickbornstag 1922.* II. 12. Odbijemo li ovu lijepu, ali možda nepraktičnu starokršćansku ceremoniju kod Prikazanja, kao ličnu osebinu kvikbornskog ideologa Romana Guardianija i kao jednu pojedinost, koja spada u okvir Quickborna, to ovaj isti, i dublji, liturgijski duh živi u organizaciji kat. daštva u Njemačkoj, Neudeutschland, ženskoj organizaciji Lioba, u talijanskoj kat. omladini i t. d. *Isp. Neudeutschlandtag, 1921. Liturgische Messfeier, 19—24., Neudeutschland, Normannstein 1922, Opfer und Opfermahl, 64, Lioba, Köln, Juni 1923. Werkstunde und Messopfer I. 4. 1., La partecipazione solenne dei giovani studenti al s. Sacrificio della Messa, Roma 1922.*